

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ethica Symbolica E Fabularum Umbris In Veritatis Lucem
Varia Ervditione Noviter evoluta**

Pexenfelder, Michael

Monachii, 1675

Symbolum XLI. Formicæ in homines.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68709](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68709)

IX. (k) Quia mentio *Procutis* latronis in gestis *Thesei* injecta est, afferam, quæ *Stengelius* cap. 14. *Labyr.* disseruit. *Procutus*, inquit, notissimæ crudelitatis prædo, obvios quosque de insidijs exceptos, & domum abstractos, suo grabato applicabat; & si proceriores essent, amputatis pedibus decurtabant; si breviori corpusculo, funibus alligatos, & intolerabili cruciatu affectos, nervorum detorsionibus extendebat. Talis prædo animarum est diabolus, omnes sibi cupit facere æquales. Abundantes spoliando cruciat & tentat: egentes desiderijs extendit & torquet. Igitur divitias dat, ut auferendo efficiat impatientes: aufert, ut alliciendo, cupiditate accendat. Hæc ille. *Causinus* verò in *Sym-bolis* per *Procutem* intelligit Hæreticos SS. *Scripturæ* depravatores, qui nunc demunt, nunc addunt de suo, prout *Spiritus fanaticus* dicitur.

(k) Diabolus similis *Procuti* latroni.

SYMBOLUM XLI.

Formicæ in homines,

7. *Metamorph.*

Ethicè,

1. Formicarum respublica, & adumbratæ virtutes. 2. Homines fungino genere.

Æacus Jove & *Ægina*, *Æsopi* Bœotiorum regis filia, natus, cum *Æginam*, *Ægei* maris insulam, de nomine genitricis dictam incoleret, & gravis pestilentia, irâ *Junonis* immissa, omnem ferè populum absumpsisset, ad preces ipse conversus, enixè petiit à parente deo, ut vel redderet sibi cives pestifera lue sublato, vel sese defunctis aggregaret. Audita fuisse vota, mox editò signò ostensum est. Fortè suberat precantis oculis annosa quercus, è *Dodonæ* furculo plantata. Per hanc arborem longo commeabant agminè formicæ, grana gestantes ore. Miratus ingentem numerum *Æacus*, rogavit *Jovem* tantam civium copiam, quantum vidisset formicularum repentium, ad inanitas insulæ suæ civitates explendas. Annuvit *Jupiter*; & mox intremuit arbor, ominosumque, ramis sine vento commotis, sonum excitavit. Cohorrescit *Æacus*, & terræ, stipitiquè sacro osculum impertit, non sine spe felici successûs. Noctu composuit ut in somnum oculos, objicitur eadem quercus dormienti, visâ-

que formicarum multitudo sese latè per agros spargere. Et ecce! quæ modò terræ irrepere videbantur animalcula, subitò de humo se attolere, in truncum erigere, humanàmque membris formam induere cœperunt. Vix manè evigilârat rex, cùm ingens hominum murmur per regiam auditur. Dubitanti, & inter somnum ac vigiliam medio, hæsitantique quid insolitæ sibi voces vellent, concitato gradu nuntiat filius *Telamon* rem longè spe ac fide majorem: adesse frequentissimos cives antehac nunquam visos, qui regem salutate, & obsequia deferre cupiant. Æacus ad inexpectatum nuntium attonitus, è conclavi se proripit; conspicit hominum turbam ingentem, omnes regiæ partes occupantem. Alloquitur novos colonos, mutua admiratione defixos, & illis dividit sedes incolendas, agròsque serendos, Myrmidonàsque appellat, hoc est *Formicas*, quales olim fuerant, quarumque frugalitatem & industriam etiam in transformata natura retinere deberent. Atque hoc eos præstitisse, ipse rex Æacus affirmavit Cephalo Atheniensium legato:

Corpora vidisti, mores quos antè gerebant,
Nunc quoque habent. Parcum genus est, patiènsque laborum,
Quæsitique tenax, & quod quæsitâ reservet.

Ethica.

I. (a) Antequam ad mores à formicis discendos deflectamus, operæ pretium erit audire, quid de mirabili horum reptilium natura tradiderint viri sapientes. Præcedat Horatius lib. 1. Sat. 1.

Parvula (nam exemplo est) magni formicæ laboris
Ore trahit, quodcùnque potest, atque addit acervo,
Quem sruat, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepat, & illis utitur antè
Quæsitis patiens.

Et Maro 4. Æneid.

Ac velut ingentem formicæ farris acervum
Cùm populant, hiemis memores, tectòque reponunt.
It nigrum campis agmen, prædàmque per herbas
Convectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Castigantque moras: opere omnis semita fervet.

(a) Mirabilis formicarum natura & industria.

Conf-

Considerat hoc *insectum* diligentissimè Plutarchus libro, utrum animalia plus rationis habeant terrestria, an aquatica. Nullum enim, inquit, natura maximarum, pulcherrimarumque rerum tam augustum speculum habet: quoniam hic ceu pura quadam in guttula, virtutis totius significatio clarissimè relucet. *Amicitiae* imago est, illa inter formicas communicatio; *fortitudinis* simulacrum illa in ferendis laboribus alacritas; multa *temperantia*, multa *providentia*, multa *justitia* semina & argumenta existunt. Jam verò nota sunt omnibus, illa primùm in accursu *benevolentia*, dum vacuæ onustis cedunt viâ, aut transitum præbent: dum quæ vel gestatu, vel importatu difficiliora sunt, arrosa partiuntur priùs, ac gestabile pondus, in plurimos distributum, reddunt: dum semina exponunt, siccantque sub dio, quod pluvix signum est. Omnem verò intelligentiæ cogitationem superat illa, ne rursus in segetem exeant semina, *procuratio*: neque enim ut sicca, incorruptave, in antrum congesta semina maneat, contingit: sed mox humiditate loci perfusa, lacteum quiddam contrahant, mollescantque, ac verti in herbam pergant. Ut ne igitur pullulent, ac in frugem corrumpantur, alimentique vim amittant; durent autem & e sui sint, umbilicum grani, quâ mitti germen solet, erodunt multò antè, castrantque.

Non minùs eleganter & admirabundè Plinius de formicis lib. II. c. 30. Jam in opere, quis labor? quæ sedulitas? & quoniam ex diverso convehunt, altera alterius ignara, certi dies ad cognitionem mutuam nundinis dantur, quæ tunc earum concursatio? quàm diligens cum obvijs quædam collocutio ac percontatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam: ne quis dubitet qualibet in re, quid possit quantulacunque assiduitas. Hæc Plinius.

II. (b) Nunc ad mythologiam, quam pulcherrimam tradit noster P. Cornelius à Lapide in Proverbia Salomonis, ex quo tametsi paulò fustiore, propter festivitatem argumenti referemus, mutatis quibusdam & additis, virtutes, industriam, solertiam, laborem, frugalitatem, prudentiam, sapientiam, œconomiam, & politiam formicarum, tanquam imaginis perfectissimæ Reipublicæ, quam instituit Æacus ex Myrmidonibus, formicarum posteris.

Et quidem cap. 6. in illa verba: *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & discce sapientiam. Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat.* Sic commendatur vir ille doctissimus. Formica-

rum

(b) Formicarum respublica, & virtutes adumbrata.

rum providentia, solertia, diligentia multimoda est. Nam 1. formica faciendo frumentationem, providet sibi cibum in æstate, ut eodem vivat in hieme. Hinc apologus Æsopi de cicada in æstate, cantui indulgente, & hiberno tempore, esuriente. Cui illud formica: *Æstate cantasti, salta in hieme.* 2. Frumentum defert in sua antra, quasi in cellas & apothecas, ibique recondit & asseruat, unde formica dicitur, quasi *ferens* vel *forans micæ*, id est, perforans, ut ait Isidorus. Idem homini faciendum est, & labore iuventutis, alimenta paranda senectuti. Hinc adagium: *Ἀγαθὴν μυρμηκία*: Bonorum myrmecia, à *μύρμηξ* formica; quò significatur opulentia per laborem formicinum parata. Midæ, scribit Cicero lib. 1. de Divinat, illi Phrygio, cùm puer esset, dormienti formicæ in os tritici grana congesserunt; quò prædicebatur, illum fore ditissimum. Est autem *μυρμηκία* cavernula formicaria; & accipitur etiam pro gymnasio, in quo discipulorum frequentia dat operam sapientia, utique à formicis discenda. 3. Formica grana incidit, & arrodit, oculos exedens seminis, ne germinent & putrescant. En industriam in conservando penu. 4. Meliora grana seligit, deterioribus relictis. Officium hoc est & cura patrisfamilias, ut attendat in emendo, non quàm leve sit pretium, sed quàm bona merx. 5. Præsentit serenitatem; tùmque aëri exponit grana; præsentit & pluviam, & tum recondit ea. Tempestatis observatio ad res, & negotia opportunè peragenda, omnibus est, observanda, qui providè gubernare volunt rem sive publicam, sive privatam. 6. Formica quod viribus nequit, hoc consilio & continuatione perficit; unde assiduitas eius laborandi excavat semitas, saxa, rupes. Nempe labor improbus omnia vincit. 7. Formicæ licet careant rege, duce, instructore, tamen velut in Democratia quadam obtemperant sibi mutuò, & obsecundant; ac sine legibus justum rectumque colunt, id quod aureâ Saturni ætate fecerunt homines. 8. Aversantur res foetidæ, ut origanum, sulphur, cornu adustum. Facit hoc in animis virtute præditis amor honesti & famæ bonæ. 9. Sunt ventre stricto, & in senio more avium volant assumptis alis. Homo sapientiæ studiosus ventrem stringat per temperantiam & abstinentiam; atque ad altiora transferat cogitationes & studia sua. 10. Myrmicileon est inter formicas, quod inter apes fucus; alieno fruitur labore per rapinam ablato. Denotantur hîc homines frugiperdæ, & qui nihil agunt in vita, quod vitâ sit dignum. 11. Formicæ dividunt onera, inque plures partiuntur. Nimirum consilio & solertiâ fit facile, quidquid videtur multum habere difficultatis, pro-
verbio

verbo dicitur, *multa manus onus reddunt levius*. 12. Formicæ non rarò prænuntiæ mortis extiterunt. Eam prænuntiavere Cimoni Atheniensium Duci, teste Plutarcho; & Neroni, perhibente Suetonio. Causam dat Aldrovandus, quòd formicæ sint terræ filii, an filia, & in cavernis habitent, mortuorum conditoriis. Præstantissimum philosophorum, Platonem reddidit, *Meditatio mortis*. 13. Formicis bilis est stimulus laboris & agilitatis. Nam juxta adagium: *& formicis sua bilis inest*, qua excitata pugnant turmatim in hostes, aditum in antra molientes. Hoc telum, flavam bilem, homini natura dedit, quasi cotem virtutis; ad politiam pertinet *arcere, qua nocere possunt*. Et Sallustius scribit, sapientes pacis causâ gerere bellum; & laborem sustentare spe otii. Admonet etiam proverbium hoc, neminem inimicum, quamvis pusillum contemnendum, aut temerè lacessendum.

Atque hæc pleraque in caput 6. Proverbiorum sacrorum Cornelius attulit; idem in caput 30. eiusdem libri, explicans illa verba: *Quatuor sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formica, populus infirmus, qui preparat in messe cibum sibi &c.* ita disserit: Hæc sapientia elucet in formicis, quæ cum non habeant ducem, suo tamen quæque instinctu & motu agit, quod convenit. Apes habent monarchiam; Formicæ democratiam seu regimen populi. Est autem formicarum respublica quasi castrensis; unde urbes, quasi sub terra sibi ædificant instar castrorum, ea fertilitate, proportione, mensurâ, distributione, ut eas intuitus Simon Majorus Episcopus Vulturienensis, ut ipse scribit in Dieb. Canic. coll. 7. magis miratus sit, quàm fabricam Neapolis, urbium pulcherrimæ. Præterea, quid mirabilius, formicæ suas urbes in tria quasi habitacula dividunt; in quorum scilicet uno vitam degunt, ac communiter comedunt; in altero alimenta sua quasi in horreo vel granario recondunt: in tertio mortuos suos sepeliunt, teste Plutarcho loc. cit. Ælianus lib. 6. de animal. c. 43. addit quartum, scilicet gynæceum, ubi feminae pariant. Insuper formicæ turmatim incedunt, sed miro ordine, astutia, & pace; vacuæ enim onustas non spoliunt: nec eis quidquam surripiunt, sed quævis ipsa sibi colligit, & quod collegit, in communem acervum comportat. Aliæ, inquit Ælianus lib. 2. c. 25. ad legenda grana eunt: aliæ onus portantes redeunt, ac summo cum honore ac modestia, aliæ aliis de via decedunt. Et alibi Idem: Formicæ imprimis sedula atque operosa animalia, tanto laborandi studio tenentur, idque absque ulla excusatione & prætextu, quo uti solent ignavi, ut ne noctes quidem in suo opere ces-

sent; modò sit Luna plena, nam interlunio quiescunt. Cum autem tanquam ad pabulandum proficiscuntur, natu grandiores sese junioribus duces præbent; atque ad segetes ut pervenerunt, adolescentiores sub stipulant: duces verò ascendunt, & spicas abscissas inferioribus dejiciunt: hæ verò eas distrahunt, & suis ex glumis & vaginis grana inclusa explicant. Hæc Ælianus, insignis naturæ explorator. Quid aliud desideres in Republica hominum, sive spectes ædificia, quibus civitas benè ordinata constare debet: sive Ordinum civilium discrimina, sive juventutis educationem: sive vita functorum curam: sive incolarum pacem, concordiam, mutuum auxilium: sive laboris sedulitatem, otii propulsionem: sive alimentorum provisionem. Quid quod formicæ cœlestium notionem quandam habent, ac sæpe cœlum suspiciunt, præsentiantque ventos & imbres, unde se domi continent. Quocirca Ælianus lib. 1. c. 22. eas astrologiæ peritas asserit. Plinius lib. 11. tribuit eis vaticinia. Denique formicæ dum senescunt, & oneri succumbunt (nam tunc alas emittunt, ut homo canos capillos) è Reipublicæ administratione abeunt, & in eminentem locum, teste Alberto M. l. 8. c. 26. avolant, veluti ad cœlestia, fastidio terrenorum anhelantes. Hæc ex diversis Cornelius, & nos ex illo, ut siquis dubitet, tantorum virorum auctoritate judicium suum submittat. Strabo lib. 8. per formicas, homines intelligit terram fodientes, & agriculturam exercentes, olimque pro domibus antra habitantes. Quo mortalium genere nihil est innocentius, nihil Reipublicæ utilius. Hinc ille Phrygii fabulatoris apologus. Rusticus cum vitæ finem adesse sibi cognosceret, cuperetque filios in agrorum cultu fieri sedulos, vocavit eos ad se, & filii, inquit, ego è vita discedo; quidquid comparisi, id totum vobis in vinea quærendum relinquo. Illi post patris obitum latere thesaurum in vinea rati, arreptis ligonibus, solum omne diligenter effodiunt. Thesaurum quidem non invenerunt, vinea tamen improbo labore & sudore culta copiosos fructus produxit, illòsque divites effecit. Tantùm potest assiduus more formicarum labor; quæ, quod Arrius scribit in Quæstion. de Tuscia, veterem urbem, ad Volterranam lacum, *Contenebram* nomine, per cuniculos deleverunt; unde locus ille vulgò *Castrum formicarum*, nominatus. Adeo nihil formicis ad pacis & belli deest artis; & potuerunt meritò Myrmidones non tantùm nomine, sed etiam posteritate & politia formicarum gloriari. Ubi etiam disce, quod Ovidius monet:

----- Quæ non possunt singula, plura nocent.

Tiberio

Tiberio Cæsari in deliciis erat draco, quem de more, manu ipse sua enutriebat, hunc cum à formicis consumptum accepisset, oraculo monitus est: *Vim multitudinis caveret.* Suet. c. 27.

II. (b) Pro additamento huius fabulæ formicas in homines transformantis, discere, quanti intersit, è formicis, an è fungis ortum habere; nam etiam ex his enatos esse homines. Ovidius docet 7. Metam. qui de Corintho mentionem faciens canit:

----- hinc veteres ævo mortalia primo
Corpora vulgarunt, pluvialibus edita fungis.

Ait pluvialibus, quia fungi procreantur è pluvia. Facetè Plautus in Trinum. de Charmide quodam lycophanta, qui causiam, petasumve latiore in capite gestabat: *Pol, hic quidem fungino est genere, capite se totum tegit.* Videas non rarò genus hoc hominum è fungis prodeuntium, qui toti quanti, stupidi sunt, bardi, blenni, plumbei, corpus sine pectore, pistillo retusiores; quibus cerebrum est glacie coneretum, verissimi fungi, qui vix in herbis, plantisque nomen merentur, ignavum pecus fuci, & latam inglorij trahentes alvum. Miseram familiam, miseriorem civitatem, ubi magnus fungini germinis proventus est; suà corrumpunt, destruunt, perdunt ignavia, quidquid laboriosæ formicæ congesserunt. *Pluviales* meritò vocat Nasò *fungos*; nusquam enim copiosius crescunt hinc orti homines, quàm inter cyathos. Non inscitè Plautus ait, tales toto capite tegi; nam tali ex tecto quid nisi umbra projicitur, & offusæ rationi tenebræ? Hinc Ethica monet, ut, quibus in locis luxuriat fungorum progenies, manus adhibeatur ad sarriendum, exherbandum, runcandum, vellendum, elidendum. In mentem venit, quod Joannes

Chokier in thesauro Polit. lib. 5. c. 19. refert, se Lutetiæ non sine risu vidisse, desidiosa, & valida mendicabula, instar asinorum plaustris juncta ad evehendas urbis sordes.

Sic decrefcunt fungi, crescunt
formicæ.

Ff 2

SYM.

(b) Homines fungino genere.